

KONYA'DA SİYASAL KÜLTÜR VE DEMOKRATİK DEĞERLER¹

Orhan GÖKÇE*
Birol AKGÜN**
Hakan AFACAN***

Özet

Siyasal kültür ve demokratikleşme ile ilgili araştırmalar 1960'lardan beri siyaset bilimcilerin gündeminde olmakla birlikte bu konudaki çalışmaların son on yılda önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu çalışma yazarlarca Aralık 2001'de Konya'da gerçekleştirilen bir alan araştırması verilerine dayanmaktadır. Çalışmanın amacı, Konya halkının hoşgörü, siyasal kurumlara güven ve ifade özgürlüğü gibi temel demokratik ilkeleri ve değerleri nasıl algıladıklarını incelemek ve bunun Türkiye'deki ve hatta dünyadaki bazı ülkelere göre nasıl değiştiğini ortaya koymaktır. Çalışma sonuçları, Konya halkının oldukça hoşgörülü olduğunu ve demokratik ilkeleri desteklediğini, ancak bazı noktalarda biraz daha muhafazakar tutum sergilediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: Siyasal kültür, demokratikleşme ve Türkiye, Konya

Abstract

Political culture and democratization has been on the agenda of political scientists since the 1960s, but the subject has gained increasing importance in the last decade. Using a survey research conducted by the authors in Konya in December 2001, this study examines how local people perceive and understand basic values and principles of pluralist democracy such as tolerance, trust in political institutions and freedom of expression. The findings are presented in comparison with overall Turkish population and some selected western countries's values. It concludes that people in Konya tend to

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

*** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesi iken 21 Eylül 2001 tarihinde bilimsel bir araştırma için gittiği Hakkari'de geçirdiği elim bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir.

¹ Bu çalışmada kullanılan veriler, Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonunca (proje numarası: 2001/070) desteklenen ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde yürütülen "Seçmen Davranışı, Demokratik Değerler ve Siyasal Güven" başlıklı araştırma projesi çerçevesinde toplanmıştır. Bu çalışmayı, projenin yürütücüleri arasında bulunan ve geçen yıl kaybettiğimiz değerli meslektaşımız Yrd. Doç. Dr. Hakan AFACAN'ın aziz hatırasına ithaf ediyoruz.

be highly tolerant and supportive to the democratic principles but at some certain points they hold slightly more conservative values than general Turkish population.

Key words: Political culture, democratization and Turkey, Konya.

Giriş

Bir ülkedeki siyasal sürecin işleyişinin anlaşılması ve toplumsal yapının iyi analiz edilebilmesi için, o toplumun sosyo-ekonomik göstergeleri ve değerleri kadar sosyo-kültürel yapısına ilişkin gösterge ve değerler de iyi incelenmelidir. Ancak böylece insanların değer sistemleri ortaya konabilir ve onların siyasal olayları algılama ve yorumlama biçimleri konusunda çıkarımlar yapılabilir. Çünkü, siyaset sadece politikacıların işi ve mesleği değildir. Üstelik son yıllarda artan küreselleşme süreciyle birlikte, çevresiyle ilgili, siyasal olayları izleyen ve gerektiğinde siyasal otoritelerden hak talep edebilen aktif ve katılımcı etkin yurttaşlık anlayışı da yaygınlaşmaktadır (Sarıbay, 1998: 70). Başka bir deyişle, artık siyasetin etkinliği ve verimliliğinin etkin yurttaşların varlığına bağlı olduğu görüşü giderek güç kazanmaktadır.

Ancak belirtmek gerekir ki, ülkemizde kamuoyu verilerine dayalı sosyal değerler ve siyasal kültür araştırmaları başka ülkelere göre nispeten daha yenidir. Dünya Değerler Araştırması çerçevesinde ülkemizde yapılan araştırmaları bu konuda çığır açıcı çalışmalar olarak görmek gerekir (Bkz. Esmer, 1999). Konya halkının siyasal değerleri ve özellikle demokrasinin temel ilkelerinin seçmenlerce ne kadar içselleştirildiği konusundaki çalışmalar ise yok denecek kadar azdır (Gökçe ve Çukurçayır, 1999; Afacan, 1999; Gökçe, 2000). Bizim amacımız da, Konya'da görev yapan öğretim üyeleri olarak içinde yaşadığımız yerel toplumun demokratik değerlerini araştırmak ve bunu Türkiye demokratik değerleri ve hatta dünya ile karşılaştırmaktır.

Bu çalışma, önümüzde yaklaşan seçimler da göz önüne alınarak, Konya ve yöresinde yaşayan halkın siyasal kültürünün incelenmesi konusundaki eksikliğin giderilmesine yönelik mütevazı bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Öte yandan bu incelemenin, karşılaştırmalı siyaset bilimi çalışmalarında son yıllarda önemi gittikçe artan, demokrasiye geçiş (*transition*) ve demokratik konsolidasyonu etkileyen faktörlerin neler olduğu yönündeki teorik tartışmalara da katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Teorik Çerçeve

1.1. Demokrasiye Geçiş ve Demokratik Konsolidasyon

En kısa tanımla demokrasi halkın kendi kendisini yönetmesi, yani halk iktidarı demektir. Kökleri Eski Yunan'a kadar uzansa da modern anlamda temsili demokrasinin kurum ve kuralları daha çok son yüzyılda Batı Avrupa'da meydana gelen belli ekonomik ve sosyal gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Huntington'a göre küresel düzeyde demokratikleşme tarihsel olarak "üç dalga" halinde gelişmiştir (Huntington, 1991). Birinci dalga, İngiltere, Fransa ve ABD'nin kendi içsel dinamikleriyle uzun bir süreçte halkın genel ve eşit oy hakkına kavuşmaları ve temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye bağlanmasıyla sonuçlanan dönemi (1828-1926) kapsar. İkinci Dünya savaşının demokrasi cephesince kazanılması demokratikleşmeye yeni bir ivme kazandırmıştır. 1943-1962 dönemini kapsayan bu ikinci dalga sürecinde Japonya, Batı Almanya, Hindistan ve İsrail gibi ülkelerin demokrasiye geçtiği görülür. Üçüncü dalga küreselleşme hareketi ise 1970'lerin ortasında Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın demokrasiye geçişiyle başlamış ve 1980'lerin sonunda Doğu Bloku'nun çökmesiyle doruğa ulaşmıştır. Bu sürecin 1991'de tamamlandığı söylenebilir, aslında demokratikleşme olgusu yeryüzünün farklı bölgelerinde devam etmekte olan bir süreçtir. Kaldı ki demokrasiyi bir amaç ve ideal olarak düşündüğümüzde, yerleşik, kökleşmiş demokrasiler için dahi her zaman ulaşılması gereken yeni hedefler var olacaktır.

Schedler (1998), demokrasiyi kurmak kadar onu koruyup yaşatmanın da zor olduğunu belirtmekte ve demokratik hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesi bakımından siyasal rejimleri dört ana kategoriye ayırmaktadır. Bunların başında, yönetilenlere seçme seçilme ve diğer temel hakların tanınmadığı *otoriter* rejimler gelir. İkinci derecede ise halkına genel ve eşit oy haklarını sağlayan, seçimleri düzenli olarak yapan ama özgürlükçü bir demokrasi için son derece önemli olan sivil ve siyasal hakların hakkıyla uygulanmasına riayet etmeyen *seçim demokrasileri* ya da *yarı-demokratik* rejimler gelir. Üçüncü tip rejimler ise Dahl (1971)'in polyarşi adını verdiği ve en temel düzeyde sivil ve siyasal haklarla birlikte oldukça kapsayıcı (inclusive) yarışmacı seçimleri düzenli olarak gerçekleştiren *liberal* demokratik rejimler gelmektedir. Demokratik ideale yaklaşma bakımından son aşamadaki rejimlere ise, Schedler, *ileri demokratik* rejimler adını vermektedir. Bu sonuncu

kategoride yer alan rejimlerin, diğer kategorilere ve liberal demokrasinin minimum standartlarına göre bazı ekstra nitelikleri vardır ve genel olarak bu ülkelerdeki demokratik rejimin kalitesi diğer yeni demokrasilere göre oldukça yüksektir. İşte demokratik konsolidasyon dendiğinde anlatılmak istenen şey, demokrasiye yeni geçmiş olan ülke rejimlerinin istikrarını sağlayarak kısa dönemli krizlere karşı dayanıklı hale getirmek ve uzun dönemde de demokrasinin niteliğini ve kalitesini artırarak ileri demokrasi ülkeleri seviyesine çıkartmaktır. Demokrasinin niteliksel olarak gelişmesini anlatan bu sürece “ikinci geçiş” adı da vermektedir (O’Donnell, 1992). Bu geçiş sürecinde özgürlükçü demokrasinin önündeki engeller kaldırılır ve tam anlamıyla işleyen, oldukça şeffaf evrensel değerlere dayalı bir hukuk devletinin kuruluşu tamamlanır. Ancak demokrasinin tam olarak yerleşmesi ve derinleşmesi için kurumların ötesinde toplumsal kültürün, davranış kalıplarının ve bireysel tutumların da demokratikleşmesi gerekmektedir. Böylece demokrasi daha derin ve daha yaygın bir meşruiyet kazanacaktır (Diamond ve Plattaner, 1996: xxix).

Aslında Fukuyama’nın da belirttiği gibi demokrasi ve demokrasiyi mümkün kılan bireysellik, uzlaşma, hoşgörü ve rasyonel düşünce gibi siyasal kültür öğeleri batı kaynaklıdır.

Batı dışı ülkelerdeki yeni demokrasilerin konsolidasyonu ise dört ayrı düzeyde gerçekleşecektir. Bunlar ideoloji, kurumlar, sivil toplum ve kültür düzeyleridir. Gelişmekte olan ülkelerde her ne kadar kapitalist ekonomik modelin ve siyasal demokrasinin hukuksal temellerini reformlar yoluyla kurmak nispeten kolay olsa da, yeni demokrasilerde kültürel değişimi sağlayacak modernleşme sürecinin tamamlanması uzun bir zaman alacaktır. Başka bir deyişle, demokrasinin yerleşmesinin önündeki ideolojik ve kurumsal engeller daha kolay aşılırken, esas sorun sivil toplum ve özellikle de kültürel düzeydeki ilerlemelerde yaşanmaktadır (Fukuyama, 1996).

1.2. Siyasal Kültür ve Demokrasi

Kültür dendiğinde, en öz tanımıyla bir toplumun duyuş, düşünüş ve davranış tarzları anlaşılır. Ozankaya kültürü “toplum hayatının belli bir dönemindeki maddi ve manevi değerlerinin tümü” olarak tanımlamaktadır ” (Aktaran Özer, 1996: 85). Duverger ise sosyolojik açıdan kültürün, bir insan topluluğundan beklenen davranışları belirleyen rolleri tayin eden, düzenlenmiş (koordineli) bir davranışlar, düşünceler ve

duyuşlar bütünü” olduğunu belirtir (Duverger, 1998: 74). Belli kültürel kalıplar bir kez oluştuktan sonra bizzat kendileri bir değer haline gelir. Bu yönüyle bakıldığında, aslında bir toplumun kültüründen söz edildiğinde o toplumun bir anlam ve önem atfettiği değerler sistemi anlaşılır.

Siyasal kültür denildiğinde ise kültürün siyasal yönleri anlaşılmalıdır. Bir diğer ifadeyle, “belirli bir toplumda siyasal alana yansıyan, onunla ilgili olan kanaat ve inançlar, tutumlar ve davranışlar, o toplumun siyasal kültürünü” oluşturur (Özer, 1996: 83). Her ne kadar demokrasinin belli özelliklere sahip bir toplumsal yapı ile özdeşleştirilmemesi gerektiği söylene de, öteden beri siyasal kültür, siyasal sistemlerin ve özellikle demokrasinin performansını açıklamada başvurulan önemli değişkenlerden biri olarak kullanılmaktadır. Almond ve Verba (1963) tarafından gerçekleştirilen ve kamuoyu verilerine dayanan ünlü *Civic Culture* çalışması bu konuda çığır açan, ama aynı zamanda eleştirilen de bir araştırma olmuştur. Beş ayrı ülkedeki siyasal kültürü inceleyen bu çalışmanın amacı, sadece bu ülkelerin siyasal kültürlerini karşılaştırmak değil, bir ideal olarak belirlenen demokrasinin gelişmesine nasıl destek ya da köstek olduğunu ortaya koymaktır (Duverger, 1998: 89). Yazarlar, bu ampirik kültür araştırmasına dayanarak üç büyük siyasal kültür tipolojisi geliştirmişlerdir. Bunlar, yöresel (parokiyal) kültür, uyrukluk (teba) kültürü ve katılımcı kültürdür.

Sözkonusu üç kültür tipinin her birinin belli bir siyasal yapıyla ilişkisi olduğu vurgulanmaktadır. Yöresel kültür, aşırı derecede bir adem-i merkeziyetçi düzene sahip geleneksel yönetim yapısına uygun düşmektedir. Uyrukluk kültürü ise, merkeziyetçi ve otoriter bir yapıya uygun düşer. Katılımcı kültür ise, siyasal eşitliğe sahip yurttaşların etkin katılımına açık olan demokratik bir yönetime uymaktadır. Sonuç olarak, Almond ve Verba’ya göre siyasal sistemin istikrara kavuşabilmesi için, siyasal sistemle sosyal yapı arasında bir uygunluk bulunmalıdır. Eğer bu ikisi arasındaki fark büyükse, sistem iyi işlemez ve krizlere sürüklenir; hatta tümünden yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir (Duverger, 1998: 90).

Kültür merkezli bu çözümleme çerçevesi, siyaset bilimi alanında 1960’lardan beri en azından sınıf temelli yaklaşımlar kadar rağbet bulmaktadır. 1990’larda ise, Doğu Bloku’nun yıkılmasından sonra siyasal kültüre dayanan analizler daha da yaygınlaşmıştır. Çünkü, 1990’lardaki etnik ve kültürel kimlik taleplerine bağlı çatışmaların artışı, *Tarihin Sonu*

tezinin ima ettiği, modernleşme ve küreselleşme dinamiklerinin dünyadaki kültürleri homojenleştirip daha barışçıl bir dünya yaratılacağı varsayımını zayıflattı. Tam tersine, dünyadaki gelişmeler bir ölçüde Huntington'un uygarlıklar/kültürler çatışması tezini doğrular nitelikteydi (Yılmaz, 2001; Aydın ve Özensel, 2002). Her iki tartışma da hem uluslar arası ilişkiler teorisinde hem de karşılaştırmalı siyaset bilimi literatüründe kültürel perspektife dayalı teorik çalışmaların artışına hız kazandırdı.

1.3. Ölçülebilir Siyasal Kültür Öğeleri ve Demokratik İstikrar

İddia edildiği gibi eğer demokrasi, sosyal yapı ve kültürün ortak bir ürünü ise, demokrasiyi mümkün kılan siyasal kültür öğelerinin tanımlanıp ölçülebilmesi ve farklı ülkeler arasında olduğu kadar, ülke içindeki alt birimler arasında da bir karşılaştırma yapılabilmesi gerekir. Nitekim Putnam, İtalya'nın kuzey ve güney bölgeleri arasındaki demokratik kurumsallaşma ve bölgesel gelişme dinamiklerini her iki bölgenin tarihsel olarak sahip olduğu farklı kültürel (*civic culture*) geleneklere dayanarak açıklamaktadır (Putnam, 1993). Benzer alanlarda Dünya Değerler Araştırması verilerine dayalı pek çok karşılaştırmalı inceleme de yapılmıştır (Bkz. Inglehart, 1997).

Türkiye'nin de uzun sayılabilecek demokratik siyasal tecrübesi olmasına rağmen, demokrasimizin tam anlamıyla yerleşmediği bilinmektedir (Özbudun, 1996). Türk demokrasisinin neden rayına oturmadığı sorusuna cevap arayan çalışmalar bu konuda farklı perspektifler sunmaktadır. Bazıları sorunun temelinde merkez-çevre arasındaki sürekli bir gerginliğin yattığını savunurken (Mardin, 1973); bazıları ise sorunun kaynağını siyasal elitler arasındaki çatışmalarda olduğunu belirtmekte (Bkz. Özbudun, 1999; Turan, 2000); ve diğer bazıları konuya sivil toplum (Sraibay, 2000) ve siyasal kültür (Kalaycıoğlu, 1999) açısından yaklaşmaktadır. Bizim çalışmamız da demokrasinin sağlıklı işlemesi için sadece anayasal demokratik kurumların yeterli olmayacağı, toplumun sahip olduğu siyasal kültürün de demokratik siyasal sistemin işleyişi ve performansı üzerinde önemli ölçüde belirleyici olabileceği kanaatine dayanmaktadır.

Demokratik ilkelerin hayata geçmesine ve yerleşmesine zemin hazırlayan faktörlerin başında toplumsal hoşgörü (*tolerance*) gelmektedir. Demokrasinin temeli açık toplum düşüncesine; bir başka deyişle, her türlü fikrin serbest rekabet ortamında piyasada özgürce yarışmasına

dayanır. Hoşgörü ilkesi, yurttaşların çıkar ve hak eşitliği ilkesine de dayandırılmaktadır. Herkes kendi çıkarları doğrultusunda kendi haklarını arama ve kendi geleceği ile ilgili kararlarını verme yetkisine ve yeteneğine sahip olmalıdır. Bu nedenle düşüncesi ve yaşayışı bize uymayanlara da katlanmak ve hoşgörülü olmak demokratik yurttaşlık kültürünün en önemli öğelerinden birisidir. Aksi takdirde toplumsal uzlaşma sağlanamaz.

Demokrasinin gerçekleşmesi için önemli olan diğer bir öge de demokrasinin temel taşları olan siyasal kurum ve kurallara yönelik güven duygusudur. Siyaset bilimciler, kurumlara karşı gösterilen aşırı güvensizliğin, halktaki yaygın moral bozukluğunun, artan hayal kırıklıklarının ve siyasal yabancılaşmanın bir demokratik sistem için tehlikeli ve sağlıksız bir gösterge olduğunu; çünkü uzun vadede bu güven erozyonunun kurulu sistemin meşruluğunu yok edeceğini savunmaktadırlar (Finifter, 1970). Ünlü siyaset bilimci Easton “halk desteğinin belli bir minimum düzeyin altına düşmesi durumunda, her çeşit siyasal sistemin varlığının tehlikeye düşeceğini” söylemektedir (Easton, 1965). Siyasal güvenin özellikle yeni demokrasilerin siyasal istikrara kavuşmasında kritik bir rol oynayacağı da vurgulanmaktadır (Akgün, 2001).

Bir diğer öge ise yurttaşların birlikte hareket edebilme yeteneğidir. Demokrasi çoğulcu toplum düşüncesine dayanır. Çoğulculuk ilkesi, toplumdaki farklı siyasal, ekonomik ve ideolojik önceliklere sahip bireylerin kendisi gibi düşünenlerle bir araya gelerek ortak hareket etmek için örgütlenmeleri ve oluşan bu farklı grupların kendi aralarında siyasal iktidarı etkilemek için yarışması düşüncesine dayanır. Yurttaşların birliktelikte hareket edebilmeleri için de en azından bir birlerine güvenebilmeleri gerekmektedir.

Son olarak, demokrasinin bir gereği olan yönetenler üzerinde sürekli bir halk denetiminin sağlanabilmesi için, yurttaşların siyasete ilgi duymaları, siyasal olayları sürekli izlemeleri ve gerektiğinde meşru ve kanuni siyasal katılma yollarını kullanarak karar mercilerini etkileyebilmeleri gerekmektedir. Böylece hem yöneten-yönetilen arasında düzenli bir iletişim kurulacak, hem de kendilerinin halk tarafından sürekli izlenildiğini bilen politikacılar devlet işlerini yürütürken daha dikkatli olmak zorunda kalacaklardır.

Yukarıda tartışılan siyasal kültür öğelerinin Konya'daki görünümü, Türkiye ve bazı seçilmiş ülkelerle karşılaştırılarak değerlendirilecektir.

2. Araştırma Evreni ve Örneklem

Bu çalışmada kullanılan veriler *Türkiye'de Seçmen Davranışı, Demokratik Değerler ve Siyasal Güven* adlı çalışma çerçevesinde Konya ve yöresinde uygulanan bir alan araştırmasından elde edilmiştir. Alan araştırması, Konya merkezi (Karatay, Meram ve Selçuklu) ve yedi ilçesinde (Akşehir, Beyşehir, Bozkır, Çumra, Hadim, Karapınar, Seydişehir) Aralık 2001'de gerçekleştirilmiştir. Veriler, araştırma evrenini oluşturan seçmen yaşına gelmiş (18 ve üstü) nüfus arasından, rastlantısal örneklem yöntemiyle seçilen toplam 1043 kişiyle yüz yüze görüşülerek toplanmıştır.

Verilerin elde edilmesinde kullanılan anket sorularının bazıları, karşılaştırma yapmaya imkan vermesi için, Dünya Değerler Araştırmasında kullanılan sorularından yararlanılarak hazırlanmıştır. Dolayısıyla elde edilen bulgular, Konya halkının temel siyasal kültür değerleri ile Türkiye'de ve dünyanın bazı ülkelerinde toplanan verilerin karşılaştırılmasına oldukça elverişlidir. Michigan Üniversitesi profesörlerinden Ronald Inglehart başkanlığında yürütülmüş olan Değerler Araştırmasının Türkiye ayağı Boğaziçi üniversitesi öğretim üyelerince yürütülmüştür (Bkz. Esmer ve Kalaycıoğlu, 1992). Konya anketinde toplanan halkın demokratik değerleriyle ilgili veriler, söz konusu dünya değerler araştırmasında elde edilen benzer verilerle karşılaştırılarak incelenecektir.

3. Analiz ve Değerlendirme

3.1. Toplumsal Hoşgörü

Konya anketinde Dünya Değerler Araştırmasında da sorulan ve halkın toplumsal hoşgörüsünü tespit etmek için ankete katılanlara, kendilerine sunulan listeden hangi gruplara komşu olmak isteyip istemediği sorulmuştur. Tablo 1'de deneklerin ilgili toplumsal kategorilerle "komşu olmak" istemeyenlerinin oranları sunulmuştur.

Tablo 1. Toplumsal Hoşgörü: Türkiye ve Konya'nın Dünyadaki Yeri

İstenmeyen Komşu Türü	İngiltere %	Fransa %	İtalya %	Meksika %	Türkiye %	Konya %
Sabıkalılar	41.2	19.5	48.0	68.6	80.9	78.4
Başka Irktan Olanlar	8.2	9.4	12.1	16.5	34.0	28.7
Aşırı Solcular	33.0	23.5	29.2	25.9	70.3	65.4
Çok İçki İçenler	48.9	49.7	51.1	55.7	87.1	84.7
Aşırı Sağcılar	27.0	32.7	33.4	27.2	71.1	53.5
Çok Kalabalık Aileler	10.2	7.6	13.0	22.7	40.7	38.5
Sinir Hastaları	27.9	16.9	34.3	37.7	71.7	75.6
Müslüman/Hıristiyan*	16.4	17.5	14.3	18.7	54.7	48.3
Yabancılar	10.8	12.8	13.4	17.6	28.3	35.0
AIDS Hastası Olanlar	24.2	14.7	42.3	57.2	88.5	82.9
Uyuşturucu bağımlıları	64.1	43.9	59.0	69.2	92.0	92.3
Eşçinseller	33.2	24.4	36.8	60.2	91.7	90.4
Museviler	6.7	6.7	12.3	18.6	59.4	56.6

Not: (*) Türkiye ve Konya'da soru "Hıristiyan komşu" olarak sorulmuştur. Konya dışındaki değerler Kalaycıoğlu (1999)'nun Dünya Değerler Araştırması (1990-1991) verilerine dayanarak yaptığı çalışmadan uyarlanmıştır.

Tablo 1'deki verilere göre, Türkiye'de yapılan araştırmaya katılanlar ile Konya örneğinde yer alan deneklerin "toplumsal hoşgörü" ile ilgili değerlerinin birbirinden pek de farklı olmadığı söylenebilir. İkinci bir sonuçta, Kalaycıoğlu'nun da vurguladığı gibi, Türkiye değerlerinin yerleşik demokrasiler olarak bilinen İngiltere, Fransa ve İtalya değerlerinden oldukça uzak olduğudur. Başka deyişle, Türk toplumunda farklı gruplara karşı hoşgörünün az olduğu ortaya çıkmaktadır (Kalaycıoğlu, 1999). İlginç olan nokta, hem Konya örneğinde hem de Türkiye'de halkın yabancılar, başka ırktan olanlar, Hıristiyanlar ve Musevilere karşı nispeten daha çok hoşgörülü; buna karşın kendi toplumundaki alt gruplar söz konusu olduğunda (örneğin sabıkalı, uyuşturucu bağımlısı veya aşırı solcu ve aşırı sağcı) ise oldukça hoşgörüsüz olduğudur. Bu sonucu, bir ölçüde ülkemizdeki bireyci kültürün zayıflığı, buna karşın organik toplum anlayışı ile cemaatçı bir siyasal kültürün yaygınlığı ile açıklamak olasıdır.

Son iki sütun karşılaştırıldığında, eldeki veriler Konya halkının pek çok konuda Türkiye değerlerine göre azda olsa, daha hoşgörülü olduğunu ortaya koymaktadır. Tabloda Konya'nın Türkiye geneline göre kültürel muhafazakarlığını yansıtan iki bulgu göze çarpmaktadır: Aşırı sağcılarla yaşamak istemeyenler Türkiye'de %71 iken, Konya'da %53'tür. Bu bulgu, Konya seçmeninin Türkiye ortalamasına göre siyasal olarak daha sağda yer aldığına işaret etmektedir. İkinci bir bulgu da yabancılarla

ilgilidir. Yabancılarla yaşamak istemeyenlerin oranı, Türkiye’de %28 iken, Konya’da %35’tir. Demek ki Konya halkı, bir “muhafazakarlık” göstergesi olarak yorumlanabilecek olan yabancıya karşı daha şüpheli bir tutum sergilemektedir.

3.2. Kişiler Arası Güven

Demokrasilerde ister kendi çıkarlarını gerçekleştirmek, isterse aleyhlerine olan siyasal kararlara engel olabilmek için olsun yurttaşlar birlikte hareket edebilme becerisini göstermek durumundadırlar. Bunun en temel şartı ise, yurttaşların çevrelerindeki insanlara az çok bir güven beslemeleridir. Tablo 2’de, gelişmiş ülke demokrasileri ve Türkiye’deki yurttaşların kişiler arası güvenle ilgili tutumlarına ilişkin veriler sunulmuştur. Türk halkının genel olarak birlikte iş yapma hususunda birbirlerine güvenmedikleri ortaya çıkmaktadır. Konya seçmenin ise Türkiye ortalamasının da altında bir güven değeri sergilediği görülmektedir. Hem Türkiye’de hem de Konya’da bu konunun nedenleri derinlemesine incelenmelidir.

Tablo 2: Kişiler Arası Güven

<i>Sizce, genel olarak insanlara güvenilebilir mi? Yoksa, başkalarıyla her hangi bir ilişki kurarken, ya da iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir?</i>	
İnsanların çoğunu güvenilir bulanların oranları (% olarak):	
İngiltere	43.7
Fransa	21.4
İtalya	33.8
Meksika	30.2
Türkiye	9.8
Konya	7.2

Not: Konya dışındaki değerler Kalaycıoğlu (1999)’nun Dünya Değerler Araştırması (1990-1991) verilerine dayanarak yaptığı çalışmadan uyarlanmıştır.

3.3. Siyasal ve Toplumsal Kurumlara Güven

Bir ülkedeki yurttaşların siyasal kurumlarına olan güveni, o ülkedeki siyasal rejimin meşruluğunun göstergesidir. Sosyal kurumlara duyulan güven ise, o toplumun birlik, bütünlük ve istikrarı açısından olduğu kadar ekonomik ve sosyal krizlere dayanıklılık açısından da önem taşır.

Tablo 3: Siyasal ve Toplumsal Kurumlara Duyulan Güven: Türkiye ve Konya'nın Dünyadaki Yeri

Kurum Türü	İngiltere %	Fransa %	İtalya %	Meksika %	Türkiye %	Konya %
Din/Kilise	44.7	47.8	60.2	76.0	67.1	48.4
Ordu	80.4	54.4	45.4	45.8	91.4	65.3
Eğitim	48.3	63.7	46.8	76.2	66.8	58.5
Mahkeme	51.8	55.6	31.7	53.2	63.4	47.6
Basın	14.8	37. ²	39.3	48.4	42.6	15.8
Sendika	26.7	30.1	33.0	38.0	42.2	32.2
Meclis	43.5	43.4	30.6	34.3	58.1	24.5
Memurlar/Bürokrasi	44.6	46.4	25.1	27.7	50.2	35.7

Not: Tablodaki oranlar deneklerin kendilerine sayılan kurumlara “çok güvenirim” ve “oldukça güvenirim” yanıtlarının toplam yüzdelerinden oluşmaktadır. Konya dışındaki değerler Kalaycıoğlu (1999)'nun Dünya Değerler Araştırması (1990-1991) verilerine dayanarak yaptığı çalışmadan uyarlanmıştır.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Türkiye'de siyasal ve toplumsal kurumlara güven genel olarak batılı yerleşik demokrasilere göre daha fazladır. Bu sonuçlar, Türk halkının siyasal rejime geniş destek verdiğini göstermektedir. Konya örneğinde ise halkın kurumlara olan güvenin daha zayıf olduğu görülmektedir. Aradaki fark, iki alan araştırması arasındaki yaklaşık on yıllık zaman farkından kaynaklanabilir. Bilindiği gibi Türkiye son on yılda koalisyonlarla yönetilmiş, ülkede skandallar ve ekonomik krizler birbirini izlemiş ve bütün bu gelişmeler sayıları hızla artan özel televizyonlar sayesinde halkın gündemine taşınmıştır. Belki bu nedenlerden ötürü, halkın siyasete yönelik güveninde bir erozyon yaşandığı iddia edilebilir. Siyasal güvenin genel olarak bir iniş trendine girdiği görülmekle birlikte; güven erozyonundan en çok etkilenenlerin meclis ve basın yayın kuruluşları olduğu anlaşılmaktadır.

3.4. Seçmenlerin Siyasal İlgisi Düzeyleri

Demokratik siyasal sistemin gereklerinden biri de halkın siyasal olaylara ilgi duyması ve bunun sonucunda da katılım talebini artırmasıdır. Verilere bakıldığında (Tablo 4), Türkiye'de halkın en az İngiliz halkı kadar siyasete ilgi duyduğu sonucu çıkmaktadır. Konya halkının ise siyasete ilgisi hem Türkiye genelinden hem de diğer ülke seçmenlerinden daha yüksek bir siyasal ilgiye sahip olduğu görülmektedir. Burada son yıllarda ülkemizde yaşanan bölgesel ve ulusal TV yayını patlamasının etkisi olduğu savunulabilir.

Tablo 4. Siyasete Duyulan İlgisi: Türkiye ve Konya'nın Dünyadaki Yeri

Ülke	Çok İlgilenirim %	Biraz İlgilenirim %	Toplam %
İngiltere	12.8	34.3	47.1
Fransa	7.0	30.3	37.3
İtalya	5.7	22.5	28.2
Meksika	8.0	29.2	37.2
Türkiye	10.0	37.7	47.7
Konya	12	43	55

Not: Konya dışındaki değerler Kalaycıoğlu (1999)'nun Dünya Değerler Araştırması (1990-1991) verilerine dayanarak yaptığı çalışmadan uyarlanmıştır.

3. 5. Demokrasiye Güven ve Siyasal Katılma

Şu ana kadar yapılan incelemelere dayanılarak söylenebilecek şey, Konya seçmeninin Türkiye geneline göre biraz daha muhafazakar tutum sergilediği; siyasal kurumlara az çok güvendiği; buna karşın Türkiye ortalamasına göre daha yüksek bir ilgi düzeyi ve fakat etrafındaki kişilere daha az güven duyduğu sonucu çıkarılabilir.

Bu kültürel muhafazakarlık ve Konya halkının genel olarak demokrasiye bakışını nasıl etkilemektedir? Başka deyişle, Konya seçmeni demokrasiye ve onun ayrılmaz parçası olan sivil ve siyasal özgürlüklere ne kadar destek vermektedir? Bu amaçla seçmenlere bazı sorular sorulmuş ve bunların sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Fikir Özgürlüğü ve Demokratik Rejime Destek

A: İfade Özgürlüğü	
<i>“İnsanların yazdıkları yazılardan, söyledikleri sözlerden ötürü cezalandırılmalarını doğru buluyor musunuz?”</i>	
	%
Evet	5.1
Hayır	63.8
Duruma göre değişir	28.1
Fikri yok/Yanıtız	3.1
B: Demokrasi ile ilgili aşağıda verilen ifadelere katılıyor musunuz?	
<i>“Demokrasi bizim ülkemize uygun bir rejim değildir”</i>	
	%
Kesinlikle katılıyorum	9.3
Katılıyorum	16.6
Katılmıyorum	41.7
Kesinlikle katılmıyorum	32.4
<i>“Demokratik sistemin bazı sorunları olabilir ama diğer her tür hükümet şekline daha iyidir”</i>	
	%
Kesinlikle katılıyorum	32.7
Katılıyorum	48.1
Katılmıyorum	15.8
Kesinlikle katılmıyorum	3.5
<i>“Demokrasi siyasi kavgalara neden olmaktadır, onun için tek bir kişinin yönetimi daha iyidir”</i>	
	%
Kesinlikle katılıyorum	8.5
Katılıyorum	11.7
Katılmıyorum	39.6
Kesinlikle katılmıyorum	40.3
C: Siyasal partilerin kapatılması (siyasi çoğulculuk)	
<i>“Herhangi bir siyasi partinin savunduğu görüşlerden ötürü kapatılmasını doğru buluyor musunuz?”</i>	
	%
Evet	8.0
Hayır	57.7
Duruma göre değişir	30.6
Fikri yok/Cevapsız	3.8

Açık bir toplumun olmazsa olmazı olan ve ülkemiz demokrasisinin önemli bir aksaklığı olarak gösterilen ifade özgürlüğü konusunda Konya seçmeninin sergilediği tavır oldukça çarpıcıdır. İnsanların yazdıkları yazılardan, söyledikleri sözlerden ötürü cezalandırılmalarını doğru buluyor musunuz sorusuna, deneklerin sadece %5'i evet demekte, %64 gibi büyük bir çoğunluk hayır demektedir. Demek ki farklı fikirlerin toplumda serbestçe dile getirilip tartışılması konusunda geniş bir uzlaşma vardır. Öte yandan, demokrasiye desteği ölçmeyi hedefleyen “Demokrasi bizim ülkemize uygun bir rejim değildir” ifadesine “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” diyenlerin toplamı %74’ü bulmaktadır. Daha da önemlisi Konya da seçmenlerin %80 gibi ezici bir çoğunluğu, demokrasinin bazı sorunları olabileceğini ama diğer her tür hükümet şekline daha iyi olduğuna inanmaktadır. Siyasi partiler gibi demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasal örgütlerin görüşlerinden dolayı kapatılması da Konya seçmeninin %57’si tarafından desteklenmemektedir.

Tartışma ve Sonuç

Demokrasi, meşruluğunu halkın rızasından ve güveninden alan bir rejimdir. Onun için istikrarlı, halkın ihtiyaçlarına cevap verebilen etkin bir sistemin kurulabilmesi için siyasal rejime, siyasal topluma ve diğer kişi ve gruplara karşı belli ölçüde bir güven ve hoşgörünün bulunması esastır. Çünkü demokrasinin uzun süreli yaşayabilirliği ve meşruiyeti buna bağlıdır. Diğer yandan, yeni demokrasiye geçen ülkelerde rejimin kökleşmesi (demokratik konsolidasyon) halkın demokratik oyun kuralları dışına çıkmayacak kadar rejimin ilkelerine ve kurumlarına bağlılığının sağlanmasını zorunlu kılar.

Bu çalışmamızda demokrasinin sağlıklı işleminin işaretleri olan siyasal kültür öğeleri Konya bağlamında incelenmiştir. Sonuçlar göstermektedir ki, Konya halkının kültürel eğilimleri genel olarak Türkiye genelindeki siyasal kültür değerleri ile büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Bazı konularda daha muhafazakar tavır sergilemekle birlikte, Konya halkının kesinlikle sistem karşıtı eğilimler taşımadığı anlaşılmaktadır. Tam tersine, Konya seçmenin büyük çoğunluğunun demokratik ilkeleri ve idealleri samimiyetle desteklediği gözlemlenmektedir.

Konya’nın milliyetçi ve muhafazakar partilerin en güçlü merkezlerinden birisinin olması nasıl açıklanabilir?. Bu konu detaylı ve

derinlemesine inceleme gerektiren bir konudur. Elimizdeki veriler, bu soruya doyurucu bir cevap vermek için yeterli değildir. Burada, siyaset biliminin verilerinden yararlanarak şu söylenebilir: Avrupa’da ve ülkemizde yapılan araştırmalar milliyetçi ve muhafazakar partilerin oy tabanının geniş ölçüde geleneksel orta sınıfa dayandığını göstermektedir. Konya’nın sosyolojik yapısına bakıldığında da esnaf, sanatkar, tüccar ve küçük ölçekli sanayicilerin toplumsal yapıda önemli bir yer tuttuğu görülmektedir (Baykara, 1998). Muhtemelen bu orta sınıf ile muhafazakâr partiler arasında kurulan elit ittifakı sayesinde, Konya belli partilerin merkez üslerinden birisi olma özelliği taşımaktadır. Ama bu varsayım da geniş ölçekli bir sosyal yapı ve siyasal parti tercihleri araştırması ışığında sınımlanmalıdır.

Kaynakça

Afacan, H. Hakan (1999); “Siyasal Katılma ve Cinsiyet Rollerini: Konya ve Yöresi Örnek Uygulaması”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4, ss. 259 – 268.

Akgün, Birol (2001); “Türkiye’de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları”, **ANKARA Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 56(4), ss. 1 – 23.

Almond, Gabriel A.; Verba, Sidney (1963); **The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**, Nevbury Park, Sage Publication.

Aydın, Mustafa; Özensel, Ertan (2002); **Tarihin Sonu mu?**, Ankara, Vadi Yayınları.

Baykara, Tuncer (1998); “Konya’nın Selçuklu ve Osmanlı Tarihi,” **Gönüllerin Başkenti Konya**, Ahmet Köseoğlu, Ed., Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 14-21.

Dahl, Robert (1971); **Polyarchy: Participation and Opposition**, New Haven, Yale University Press.

Diamond, Larry; Plattaner, Mark (1996); **The Global Resurgence of Democracy**, Baltimore, The Johns Hopkins University Press.

Duvarger, Maurice (1998); **Siyaset Sosyolojisi**, 5. Basım, (Çev. Şirin Tekeli), İstanbul, Varlık yayınları.

Easton, David (1965); **A System Analysis of Political Life**, New York, John Wiley.

Esmer, Yılmaz (1999); **Devrim, Evrim Statüko: Türkiye’de Sosyal, Siyasal Ekonomik Değerler**, İstanbul, TESEV Yayınları.

Esmer, Yılmaz; Kalaycıoğlu. Ersin (1992); **Türkiye Değerler Araştırması**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları.

Finifter, Ada W. (1970); “Dimensions of Political Alienation”, **American Political Science Review**, 64(2), ss. 389 – 410.

Fukuyama, Francis (1996); “The Primacy of Culture”, **The Global Resurgence of Democracy**, Larry Diamond ve Mark Plattner, Eds., Baltimore, The Johns Hopkins University Press, ss. 320 – 327.

Gökçe, Gülise (2000); **Yerel Yönetimlerde Katılma ve Etkinlik: Konya Örneği**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Gökçe, Orhan; Gökçe, Gülise; Çukurçayır, M. Akif (1999); “Kent Yönetimine Katılmanın Bir Boyutu Olarak Etkinlik Duygusunun Konya Örneğinde Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4, ss. 196 – 201.

Huntington, Samuel P. (1991); “Democracy’s Third Wave”, **Journal of Democracy**, 9(2), ss. 12 – 34.

Inglehart, Ronald (1997); **Modernization and Post-Modernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies**, Princeton, Princeton University Press.

Kalaycıoğlu, Ersin (1999); “Türkiye’de Siyasal Kültür ve Demokrasi”, **Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür**, Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu ve Levent Köker, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, ss. 45 – 66.

Mardin, Şerif (1973); “Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics”, **Daedalus**, 102, ss. 169 – 190.

O’Donnell, Guillermo (1992); “Transitions, Continuities and Paradoxes”, **Issues in Democratic Consolidation: The New South American Democracies in Comparative Perspectives**, S. Mainwaring, G. O’Donnell ve J. S. Valenzuela, Eds., Notre Dame, University of Notre Dame Press, ss. 17 – 56.

Özbudun, Ergun (1996); Turkey: How Far From Consolidation, **Journal of Democracy**, 9(2), ss. 105 – 117.

Özbudun, Ergun (1999); “Türkiye’de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür”, **Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür**, Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu ve Levent Köker, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, ss. 6 – 44.

Özer, İnan (1996); “Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler,” **Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, XI (1), ss. 71 – 98.

Putnam, Robert (1993); **Making Democracy Work**, Princeton, NJ, Princeton University Press.

Sarıbay, Ali Yaşar (2000); “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi” **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Eds., İstanbul, Alfa Yayınları, ss. 447 – 462.

Sarıbay, Ali Yaşar (1998); **Siyasal Sosyoloji**, İstanbul, Der Yayınları.

Schedler, Andreas (1998); “What is Democratic Consolidation?”, **Journal of Democracy**, 9(2), ss. 91 – 107.

Turan, İlter (2000); “Türkiye’de Siyasal Kültürün Oluşumu”, **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Eds., İstanbul, Alfa Yayınları, ss. 359 – 386.

Yılmaz, Murat (Der.), **Medeniyetler Çatışması**, Ankara, Vadi Yayınları.